

LA METAMORFOSI

L'argument:

El text requereix més d'una lectura. En cadascuna d'elles, el lector hi trobarà noves i profundes correspondències de les peces i la sintaxi interna que l'articulen. Cada cop que es llegeix, l'obra s'enriqueix. Una opció molt recomanable és llegir l'obra sense coneixements previs que puguin condicionar el que suggereix al lector.

L'argument de l'obra permet distingir les parts següents:

1) Gregor es desperta d'uns somnis neguitosos

Descripció de la transformació de Gregor

Aparició de l'encarregat

2) Gregor es desperta d'un son profund

Grete es fa càrrec de l'alimentació de Gregor

La cambra de Gregor es buida

Gregor surt de la cambra

Acte de violència contra Gregor: el pare li encasta una poma en la còrpora

Acte de violència contra Gregor: el pare branda el bastó

3) Aparició dels dispesers

La família Kafka acull tres dispesers

Descripció de la degradació de Gregor

La cambra de Gregor esdevé la cambra dels mals endreços

Grete toca el violí

Escena d'histèria col·lectiva

Gregor és retornat i tancat a la cambra

Acte de violència contra Gregor: la germana el traeix

Descripció de la desintegració familiar

Gregor mor

Epíleg: restabliment de l'ordre alterat

La primera part comença quan Gregor Samsa es desperta convertit en un insecte enorme. Aquest actua com si res, mes aviat descobreix les dificultats físiques que comporta la seva transformació. Al final d'aquest capítol té contacte visual amb la seva família, que li repudia i l'obliga a tornar a la seva habitació. Després de la primera aparició de Gregor comença la segona part. La germana d'aquest, Grete, li alimenta, però els seus gustos han canviat, ara ja no vol menjar fresc, sinó més aviat podrida, putrefacta. En aquest moment els seus instints animals se sobreposen als humans. La seva germana li va proporcionant el menjar podrit i li neteja l'habitació fins que arriba a sentir fàstic, fàstic del seu propi germà. A partir d'aquest moment ja li tira el menjar o se la passa amb un drap. A partir de les converses econòmiques de la família ens trobem evidències de la bondat de l'escarabat i del materialisme i la gasiveria de la família.

La germana aviat deixa de netejar l'habitació i sentir-se insensible per Gregor. Li comencen a treure els mobles de l'habitació, l'única cosa que li recordava a Gregor la seva humanitat i els seus records. Només pretenen deixar-li el sofà on s'amaga quan entren. Però Gregor intenta que no li ho llevin tot, s'aferra a un quadre de la paret i lluita perquè no li ho llevin. Això fa que la mare en veure-ho es desmaiï i perdi el coneixement. En arribar el pare, culpa de la situació a l'escarabat, que és crivellat amb pomes que llança el seu progenitor, quedant-se incrustada en la closca una que li provoca molt dolor. La germana es converteix en l'antagonista i el pare és molt brusc, però la mare, feble i asmàtica, sembla encara voler-li. De totes maneres ells no poden veure-li ja com qui era, sinó com a un escarabat. Ell, no obstant això, és el mateix. L'única cosa que ha canviat és la seva imatge exterior i la seva productivitat com a treballador, ja que la seva nova condició li fa impossible prosseguir la seva rutina laboral. Aquests motius, doncs, porten a la seva família a rebutjar-ho i a veure-ho com una desgràcia.

Aquí comença la tercera part de la història. Al no tenir ja diners es veuen obligats a acomiadar a la criada i posar-se els tres a treballar mentre Gregor, malferit, s'entristeix i sent com la poma incrustada es podreix dins d'ell. Al poc temps entra una nova criada al servei de la casa que s'encarrega de la neteja de l'habitació de Gregor. També per necessitats econòmiques fiquen a la casa a tres inquilins als quals els no els diuen res de l'existència de Gregor, utilitzant el quart d'aquest com a traster.

Una nit, la germana de Gregor es posa a tocar el violí i els inquilins es mostren interessats. Donis aquesta manera Grete es tocarà a la sala d'estar. A Gregor el so del violí li dona pau i li agrada molt. Per això decideix introduir-se a la sala d'estar per a veure a la germana i fer-li-ho saber. És vist pels inquilins i la família, terroritzant a tots dos i mostrant la seva germana la seva faceta més cruel: Repugna a Gregor i assegura que cal desfer-se d'ell, que no li entén i que ja no és el seu germà, que ja no és Gregor. En escoltar això, Gregor s'arrossega a la seva habitació deprimat en veure la traïció de la seva germana. Aquesta mateixa nit mor i la criada al matí següent troba el seu cos immòbil i minvat. Aquest matí treuen als inquilins del pis i decideixen sortir a passejar i escriure cadascun una carta al lloc on treballen per a disculpar-se pel dia que faltaran. És important també el fet que decideixen mudar-se de casa i començar una nova vida, mes tranquil·la, alleujats ja sense Gregor. Abandonen el passat i comencen una nova etapa en llevar-se la gran càrrega que era considerat Gregor.

Les línies d'obertura:

Kafka és un mestre iniciant el text. L'arrencada del text és un moment vital, ja que l'escriptor situa el lector i el convida a introduir en els temes de la ficció que es proposa edificar.

Quan, un matí, Gregor Samsa va despertar-se d'uns somnis neguitosos, es va trobar al llit transformat en un insecte monstruós.

Amb elements mínims i elementals s'aconsegueix la tensió màxima: en una sola frase Kafka codensa una imatge pura (i tèrbola) que regirà el text en cada un dels seus incidents, circumstàncies o detalls. Al principi hi ha la imatge. Aquesta és la primera llei de l'univers kafkià. Informa de seguida, amb molta efectivitat, d'una transformació que que afecte el protagonisme. Sentim l'horror primer. D'altra banda, la imatge també porta inscrita en si mateixa el final de la història. Un final que li és inherent i en la direcció del qual es despleguen i projecten amb precisió matemàtica tots i cadascun dels elements del relat.

Desperta Samsa, realment del seu malson, malgrat que tot d'una se'ns indicarà que «allò no era un malson»? O es pot considerar que *La metamorfosi* és el malson mateix?

L'estil:

Hi ha qui diu que l'estil és l'home (la persona), que és semblant a dir que escrivim com som. En l'estil es geni literari es desplega i el text respira: un estil sense precisió o maldestre l'ofega; un estil àgil i precís en la modalitat en què es verbalitzi, l'eixampla, en una superfície fluent i oxigenada. Una obertura eficaç anuncia l'adequació equilibrada i perfecta en el verb (estil) i el que s'exposa (el contingut). L'ideal de l'estil és, gairebé sempre, la claredat.

La visibilitat:

Amb l'arrencada de *La metamorfosi*, Kafka aconsegueix fer visible un sentiment, una escena, una acció: o fins i tot una idea. S'aconsegueix dotant el que es vol expressar de corporeïtat, aturant-se en la descripció del detall, presentant l'acció directament o exemplificant. És la diferència entre «dir» (o informar) i «mostrar» (o visualitzar, fer veure). La descripció meticulosa que fa Kafka de Gregor Samsa no és només per mostrar l'«insecte monstruós», sinó també per fabricar la il·lusió de versemblança i veracitat que domina el relat malgrat la seva temàtica aparentment «fantàstica».

En una carta de Kafka al seu editor, l'autor li demana que l'insecte no sigui dibuixat mai, ni a la portada ni enlloc. Proposa que si hi ha d'haver alguna il·lustració, apareguin «els pares i l'apoderat davant la porta tancada, o, encara millor, els pares i la germana en l'habitació fortament il·luminada, mentre la porta que dona a l'obscura cambra del costat es troba oberta». Kafka tampoc no cita enlloc de quin tipus d'insecte es tracta.

Després de l'arrencada, la mirada del narrador es concentra en l'espai de l'habitació. Una descripció tan minuciosa ens vol persuadir que estem del cantó de la realitat més aviat que del del somni. Veiem una còpia insòlita però dins dels paràmetres del que és possible i som persuadits de la naturalitat de la mutació de Samsa. A partir de l'atenció als detalls es crea una il·lusió de versemblança, i hi fa amb una tècnica tan precisa que molts crítics consideren que ens trobem davant d'una obra mestra de la literatura realista del segle XX.

El punt de vista:

Kafka opta per un narrador en tercera persona que s'allunya singularment de l'omnisciència tradicional (que tot ho veu, tot ho sap i encarna una idea d'objectivitat). El narrador de *La Metamorfosi* mostra un cert control absolut de l'univers humà, però filtra en aquesta veu el punt de vista polaritzant del pensament i la paraula de Gregor Samsa. El narrador no ho sap tot completament. L'horitzó narratiu queda regulat per la perspectiva de les coses que el protagonista pot percebre, comprendre i controlar. Narrador i Gregor Samsa participen de la mateixa estranyesa.

De seguida veiem que el narrador reproduïx el pensament de Gregor Samsa en estil directe, vehiculant-los amb expressions que hi són habituals («va pensar», «es va dir», etc). D'aquesta manera dona entrada a les fluctuacions de la consciència del protagonista, a la presència freqüent i alterna. Per tant, d'un «jo».

L'estil de Kafka es pot denominar *estil indirecte lliure*. És una variant de l'estil indirecte que, naturalment, prescindeix de les cometes pròpies de la citació, però, a més, també omet els verbs de llegua («dir», «contestar», etc.). Per tant, s'esborren les marques que fan explícites les intervencions del personatge, d'una banda, i del narrador, de l'altra. És una confusió de veus relativa, perquè el text inserit sense avís no perd mai la naturalesa de parla que s'escau al personatge.

Estranyament o desfamiliarització:

A l'obra se'ns fa veure allò conegut, però amb una mirada nova (i més autèntica) amb uns altres ulls. Kafka porta aquesta estranyesa al màxim: parla de la seva realitat, més íntima i immediata, però per fer-ho ens la presenta des de la perspectiva d'un insecte. La percepció de la realitat la canalitzen els ulls i els sentits, degradats però encara humans, de Gregor. La cambra, que al principi es descriu «normal per a un home» i que «té pocs metres quadrats» més endavant, quan Gregor ja s'arrossega per terra d'acord amb la seva nova naturalesa, esdevé una habitació «alta i espaiosa». Aquesta distorsió de la perspectiva, que s'accentua al capítol final, té una funció subjectivadora. És un tret de l'estètica expressionista.

Tècnica narrativa:

La Metamorfosi és una obra basada en aspectes simbòlics, està escrita en època pròpia de l'expressionisme (1912) perquè expressa l'angoixa de la vida humana i la subtileza expressada en els sentiments i emocions de l'autor, sense preocupar-se de la realitat externa sinó de la seva naturalesa interna i de les emocions que desperta en el lector. Kafka, com uns altres expressionistes, distorsiona i exagera els temes amb la finalitat de fer més intensa la comunicació artística, per la qual cosa s'avança al surrealisme dels anys 20. De tota manera el seu estil és clar i concís; no hi ha metàfores per a descriure el fosc tema de l'obra, sinó que es planteja tal qual, obrint el camí als lectors per a trobar la simbologia que més s'adapti a la seva visió general del llibre i que siguin aquests mateixos els que interpretin el llegit com un mer relat, o com una crítica a la societat de l'època que, curiosament, encara avui dia podem aplicar a la nostra pròpia.

En el que al narrador concerneix, aquest es presenta en tercera persona, és un narrador omniscient que ens narra la història des del punt de vista de Gregor, de manera que sempre es refereix als personatges com a papa, mama, Grete...

A partir de la mort de l'escarabat, cap al final de l'obra, el narrador canvia la seva veu i es torna objectiu i comença a referir-se als personatges com "el pare, la mare"...

El narrador també utilitza, encara que de manera més escassa, l'estil directe. A La Metamorfosi l'autor tracta el temps utilitzant diversos recursos: inicia amb un "in mig cap de bestiar" és a dir, tècnica literària on la narració comença a la meitat de la història, en comptes d'en el començament de la mateixa amb l'aparició del protagonista en una situació clau per al desenvolupament de la novel·la. En aquest cas amb el protagonista embolicat en llençols i ja convertit en insecte; a partir de llavors, el temps és lineal i l'acció es va desenvolupant a partir del tema principal, que és l'estat de Gregor Samsa.

Pel que fa a l'espai, aquest és molt limitat. Tota l'acció ocorre a la casa dels Samsa. El pis és molt important, però més que el pis, el més important és l'habitació de Gregor. Gairebé tota l'obra transcorre a l'habitació, especialment la vida de Gregor, que es troba molt lligada a ella. Igual que la finestra, que podria ser la seva via de fuga però aquesta no és vista sinó com un aparador a l'inhòspit hospital de la vorera de davant. Gregor es troba tancat, marginat, gairebé oblidat, en sencera solitud a la seva habitació. L'únic moviment

que hi ha en ella és el seu i el dels mobles que li acaben movent al seu gust la germana i la mare fins al punt d'utilitzar la seva habitació, cap a la part final del relat, com a traster, reduint l'existència del pobre Gregor a la d'una andròmina inútil.

El motiu de les portes és també molt important. Les portes de la casa, i sobretot de l'habitació s'obren i tanquen constantment, la qual cosa dona al lector una sensació d'angoixa i malestar, de desassossec constant. Aquest malestar és també sentit per Gregor el que es veu marginat a la seva habitació i veu com al principi, encara que no el deixin sortir li deixen escoltar les converses mentre la porta aquesta oberta, més endavant, quan li van deshumanitzant, li tanquen la porta i no volen saber res d'ell, només entren i surten per a moure mobles, donar-li menjar i netejar l'habitació.

La caracterització dels personatges:

Respecte als seus personatges de l'obra, destaca Gregor com a protagonista, girant tota la història al seu voltant. Gregor Samsa, es veu obligat a treballar en una ocupació que odia – és viatjant- i podem intuir que a poc a poc es veu reduït a un mer mitjà per al sosteniment econòmic de la família. La seva vida no era més que una successió inerta d'activitats rutinàries, per tant mancava de complet sentit. Aquesta falta de sentit queda expressada en la seva transformació a insecte, sense aspiracions, sense desitjos més que els que li donen el seu instint d'insecte assistint a la mort total de la seva llibertat. Gregorio, fins i tot ja abans de la seva transformació, sacrifica per la seva família l'amistat, l'amor, i l'esperança. L'única cosa que realitza fora d'aquest manteniment familiar és estalviar, en secret, petites quantitats per a subvencionar-li l'assistència a un conservatori per a la seva germana Grete, la qual acabarà per trencar-li la poca esperança que li quedava quan és aquesta mateixa qui li repugna i traeix davant la seva família. Simbòlicament, l'escarabat Gregor i Gregor "home" són pràcticament iguals. La vida de Gregor abans de la metamorfosi és mesquina, pobra, sense humanitat, no té comunicació amb ningú. No té ningú a qui comprendre, ni ningú que li compregués, i ara que és un insecte igualment no pot fer-se comprendre ni escoltar. Per tant, la pròpia metamorfosi no provoca la seva fi. En el procés de transformació emergeix, la consciència de la pròpia inhumanitat. És el canvi psíquic produït en Gregor després de la transformació el que proporcionarà la llum que li farà comprendre i veure les coses com són, sumant-li aquesta situació en una tristesa tal que li causarà la mort.

La mare de Gregor és presentada com una dona feble i malaltissa, amb asma. Sembla que durant tota l'obra s'esforça per voler a Gregor, però en cap moment es per a a defensar-li, sinó que se sotmet al que li diuen el seu marit i la seva filla. Podríem dir que és una dona submissa al seu marit, (com ho va ser en el seu moment la mare de Kafka, segons les cartes i estudis realitzats sobre la vida d'aquest). Quan vivien del que guanyava Gregor, no treballa, però quan la situació econòmica de la casa va malament, no triga a trobar treball com a costurera, la qual cosa demostra el veritable egoisme de tota la família respecte al fill major, Gregor, que explotat i angosat ha de treballar per a mantenir a tota la família. En definitiva podem dir que el personatge de la mare un personatge pla, ja que en tot el relat es personalitat es mostra invariable.

Respecte al pare de Gregor, també trobem serioses i nombroses referències i similituds entre el pare de Kafka i aquest, segons les cartes trobades de Kafka. El senyor Samsa ens és presentat com un home autoritari que té tota la família a les seves ordres. A la casa s'ha de fer tot el que ell diu, com per exemple quan ordena a Grete i la seva mare que no entrin a l'habitació de Gregor. A més les relacions entre la família són molt pobres, sembla que no hi hagi confiança suficient en la família per a poder comunicar-se, sobretot en el cas de Gregor (una evidència és que va anar amagant diners, estalviant d'amagat de Gregor, fent-lo treballar fingint una situació més precària que la veritable sense importar-li la infelicitat del seu propi fill). Això no és més que un reflex de la situació familiar de Kafka amb el seu pare. De tota manera, el personatge presenta una evolució, no com la mare. Al principi sembla un home feble, cansat i incapaç, però després s'enfella amb Gregor, llançant-li les pomes amb ràbia i odi, i fins i tot després es posarà a treballar, igual que tota la família.

Un altre personatge amb una importància clau en la història és Grete, la germana de Gregor. Té 17 anys i l'apassiona tocar el violí. Ella no sap que Gregor pretenia pagar-li els cars estudis de conservatori, i és que ella, en general, mai aconsegueix veure tot el que aquest ha fet per ajudar-la. Després de la transformació és l'única que es preocupa de portar-li menjar i també de netejar-li l'habitació, la qual cosa sorprèn a Gregor per la seva innata responsabilitat i iniciativa, característiques mai vistes abans en la jove, però és ella mateixa qui farta de cuidar-lo, al final de la història li repudia. Aquesta "màscara" li

cau quan al saló d'estar afirma davant tota la família que cal desfer-se d'ell. Encara que com hem dit al principi l'alimenta i li facilita les coses -la cadira a la finestra, portar-li els mobles perquè jugui per l'habitació-, la realitat és que ella mai fa cap intent per comprendre'l, la qual cosa finalment podríem dir que el porta a la mort.

A part d'aquests personatges trobem dues criades, una assistenta i el principal de l'empresa en la qual treballa Gregor. Tots ells són personatges plans que apareixen molt poc i que no evolucionen. A més, són importants els tres hostes que arribin a la casa quan les coses van malament. Aquests són molt formals, estrictament nets i ordenats, els tres porten barba i s'allotgen a la casa fins que el senyor Samsa els fa fora després de veure a Gregor la nit en què Grete tocava el violí.

Estil i recursos

Respecte a l'estil de l'autor i els recursos que emprava Kafka, podem destacar un estil simple, de vocabulari no massa culte i sempre mantenint un to irònic, en el qual és barregen amb naturalitat fantasia i realitat, donant a la seva obra un aire claustrofòbic i fantasmal. Pel que fa a la tècnica literària, la seva obra participa de les característiques de l'expressionisme i del surrealisme. La metàfora de la transformació de Gregor en escarabat és, en si mateixa, el propi llibre.